SAMFUNDS
TANKER

HVAD VIL NORDEN MED EU?

DEO

HVAD VIL NORDEN MED EU?

Redigeret af Marcus Popov
og Kasper Tonsberg Schlie

DEO

Seneste udgivelser i serien:
Samfundstanker 30: Røde bøffer og grøn energi: Kan EU handle sig fri? – 2026
Samfundstanker 29: Vil EU forbyde PFAS? – 2026
Samfundstanker 28: Drager mod stjerner: Kan EU sige nej til Kina? – 2025
Samfundstanker 27: Exit USA: Kan EU klare sig selv? – 2025
Samfundstanker 26: 5 udfordringer i en ny verdensorden – 2024
Samfundstanker 25: Hvad stemmer vi om? – 2024
Samfundstanker 24: Det er også dit ansvar – 2023
Samfundstanker 23: Krig i Europa – 2023
Samfundstanker 22: Danmark i EU – 2022
Samfundstanker 21: Kapitalens Europa – 2022
Samfundstanker 20: Hvad vil vi med Europas fremtid? – 2022
Samfundstanker 19: Er EU's grønne politik helt i skoven? – 2022

Hvad vil Norden med EU?

SAMFUNDSTANKER 31

Tekster af:
Kasper Tonsberg Schlie, Staffan Dahllöf, Helena Olivia Bech Jurić, Tina Mensel,
Jarle Trondal og Marcus Popov

Ansvarshavende chefredaktør: Kasper Tonsberg Schlie

Layout og tryk: Notat Grafisk
Udgiver: Demokrati i Europa Oplysningsforbundet, DEO.
Bogen udgives med støtte fra Europa-Nævnet.

Oktober 2026

ISBN: 978-87-94125-22-2

DEO står for Demokrati i Europa Oplysningsforbundet. Vi er et åbent oplysningsfællesskab, som arbejder ud fra ideen om, at demokrati kræver deltagelse.

DEO understøtter sit folkeoplysende arbejde med udgivelser.
Det er, som denne, små bøger om aktuelle problemstillinger. Fællestitlen er "Samfundstanker".

Bøgerne kan bestilles på DEO's hjemmeside www.deo.dk
Som medlem af DEO får man bøgerne tilsendt gratis på udgivelsesdagen.

Tlf. 70263666 – info@deo.dk – www.deo.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord:
Hvad vil Norden med EU?
Af Kasper Tonsberg Schlie 5

1. **Norden i EU:**
En samlet flok eller frit baskende svaner?
Af Staffan Dahllöf..... 9

2. **Grønland:**
Ud af EF og tilbage til EU?
Af Kasper Tonsberg Schlie..... 17

3. **Færøerne:**
Sildekrig og selvbestemmelse
Af Helena Olivia Bech Jurić 27

4. **Island:**
Et friskt nej til fuldt medlemskab
Af Tina Mensel 36

5. **Norge:**
Mere indenfor end udenfor EU
Af Jarle Trondal 43

6. **Hvorfor er Norden så vigtig for EU?**
Af Marcus Popov..... 53

HVAD VIL NORDEN MED EU?

Af Kasper Tonsberg Schlie

I denne bog forsøger vi at forstå, hvorfor der igen er reel debat om tilknytningen til EU i en række nordiske lande – og om det resulterer i en tættere tilknytning eller måske endda medlemskab for de fire lande, der i dag står uden for EU. Efter folkeafstemningen om Edinburgh-aftalen i 1993 var Danmark det eneste nordiske medlem af EU, men året efter opstod der momentum for en stor nordisk udvidelse. I efteråret 1994 blev der afholdt folkeafstemninger om EU-medlemskab i Finland, Åland, Sverige og Norge. I kølvandet på afslutningen af den kolde krig var EU-debatten blusset op på ny. Finnerne, ålænderne og svenskerne stemte ja til medlemskab, mens nordmændene for anden gang sagde "nei". Sammen med Danmarks indtræden i EF i 1973 og Grønlands udmeldelse i 1985 resulterede afstemningerne i et politisk landkort, hvor halvdelen af de otte nordiske lande var medlemmer af EU. Indtil for ganske nylig var der ikke grund til at tro, at det var en situation, der ville ændre sig.

Stilstanden i den nordiske tilknytning er egentlig bemærkelsesværdig i en periode, hvor EU har gennemgået enorme forandringer, optaget 16 nye medlemslande og fået stadig større betydning for europæernes hverdag. Norden har dog langtfra stået stille i perioden. Gennem EØS-aftalen er Norge og Island blevet tæt integreret i EU's indre marked, mens Danmark, Sverige og Finland har udviklet sig fra lidt tøvende medlemsstater til i stigende grad at se EU som en del af løsningen i forhold til f.eks. migration, sikkerhed og klima. Den danske statsminister Mette Frederiksens ord afspejler måske mest rendyrket dette nordiske gearskifte. I 2019 lød det kritisk, at "EU-samarbejdet er frakoblet den verden, vi er en del af". I 2025 erklærede hun derimod "jeg er også glødende europæer".

Som denne bog udlægger, er den lange periode med stabilitet ved at være forbi. Først kom coronapandemien, som medførte, at grænserne mellem de nordiske lande pludselig blev lukket, og nationale hensyn udfordrede forestillingen om et grænseløst Norden. Dernæst fulgte Ruslands fuldskalainvasion af Ukraine, som grundlæggende ændrede den sikkerhedspolitiske situation i Europa. Finland og Sverige opgav årtiers militære alliancefrihed og blev medlemmer af NATO, mens danskerne ved en folkeafstemning i 2022 afskaffede EU-forsvarsforbeholdet. Donald Trumps anden præsidentperiode og hans ønske om at overtage Grønland har blot båret brænde til bålet: EU ses i stigende grad som en sikker havn i en urolig verden, og i Bruxelles har man været ivrig efter at få de resterende nordiske lande ind i folden. Det vil samtidig styrke EU's position i det geopolitisk vigtige Arktis, hvor kritiske råstoffer, sejlruter og tætte partnerskaber med stabile demokratier har fået stadig større betydning. De fire nordiske ikke-medlemmer har dog ikke nødvendigvis tænkt sig at gå gennem den åbne dør inden for en overskuelig fremtid.

I Island er spørgsmålet om at genoptage de tidligere afbrudte medlemskabsforhandlinger vendt tilbage på den politiske dagsorden. Ved folkeafstemningen i august 2026 afviste vælgerne imidlertid at genoptage forhandlingerne. I Grønland har EU åbnet et kontor i Nuuk og øget sine investeringer betydeligt, samtidig med at den amerikanske interesse for Grønland har understreget dens geopolitiske betydning. På Færøerne handler forholdet til EU fortsat om fiskeri og handel, men også om mulighederne for at føre en selvstændig udenrigspolitik. Og i Norge består det grundlæggende dilemma: Landet er tæt knyttet til EU gennem EØS-aftalen, men har kun begrænset indflydelse på de beslutninger, det efterfølgende skal følge.

Det er ikke ensbetydende med, at alle nordiske lande nu er på vej ind i EU. Tværtimod har de forskellige tilknytningsformer vist sig at være ganske levedygtige og tilfredsstillende for borgerne i de fire nordiske lande uden for EU. Den nye geopolitiske

orden rejser dog også spørgsmålet om, hvorvidt små lande kan trives i en verden, hvor multilateralisme og respekt for de fælles spilleregler er ved at forvitre. Hvor meget selvbestemmelse giver det at stå udenfor EU, hvis man alligevel er afhængig af Unionens beslutninger? Hvad vinder man ved medlemskab, og hvad må man give afkald på? Og hvilken betydning har de forskellige EU-relationer for det nordiske samarbejde?

Denne bog undersøger de spørgsmål fra flere vinkler. Først ser vi på Norden som helhed og på samspillet mellem det nordiske samarbejde og EU. Derefter retter vi blikket mod Grønland, Færøerne, Island og Norge, som hver især har valgt deres egen vej i forholdet til den europæiske integration. Endelig vender vi perspektivet om og spørger, hvad EU egentlig vil med Norden og specifikt det strategisk vigtige Arktis.

Vi håber, at bogen vil bidrage konstruktivt til debatten om Nordens forhold til EU. I løbet af vinteren afholder DEO flere debatter om emnet på tværs af landet og online, hvor vi håber at se mange af jer læsere.

1. NORDEN I EU: EN SAMLET FLOK ELLER FRIT BASKENDE SVANER?

De nordiske lande har aldrig fulgtes helt ad i forholdet til EU. I dag står de tættere sammen om blandt andet sikkerhed, frihandel og modstand mod en føderal udvikling. Men i et EU under forandring er spørgsmålet, hvem Norden fremover vil følges med – og hvor samlet flokken egentlig er.

Af Staffan Dahllöf

Hvis man skulle sætte musik til billedet fra 1936 af det nordiske samarbejde som fem svaner, ligger Benny Andersens sang med Povl Dissings stemme lige for: "Fuglene flyver i flok, når de er mange nok". Men det kniber lidt med flokkens orientering i forhold til EU.

Den danske svane var først på vingerne med en folkeafstemning om medlemskab i 1972. 63,4% stemte for. Indtræden fandt sted året efter. Norge skulle have fulgt efter, hvis ikke et flertal af nordmændene havde stemt nej en uge før danskernes afstemning. Det gentog sig i 1994, da et norsk flertal for anden gang sagde nej til EU-medlemskab.

Sverige og Finland stemte sig begge ind i EU i 1994 efter at have tilsluttet sig EØS-aftalen (Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde) sammen med Norge, Island og Liechtenstein. EØS-aftalen gav adgang til EU's indre marked, hvis altså landene overtog EU-lovgivningen på de omfattede områder – i Norge omtalt som telefaxaftalen, hvor regler og love tikkede ind fra Bruxelles. I dag ville copy-paste måske være en mere passende betegnelse.

For Sverige og Finland blev EØS en platform at flyve videre fra. For Norge og Island blev EØS godt nok, eller så langt man ville gå med til. Svaneflokken har altså ikke været særlig samlet. Flyvehøjden har varieret, og der har været uenighed om kursen. Det nordiske svanesymbol har i dag otte vingefjer: fem lande og de selvstyrende områder Grønland, Færøerne og Åland.

Folkeviljen har ofte været delt. Danmark stemte nej til Maastrichttraktaten i 1992, ja med forbehold året efter og nej til euroen i 2000. Sverige sagde nej til euroen i 2003. EU er blevet set som et eftertragtet gode eller et (u)nødvendigt onde – både blandt vælgerne og i regeringskontorerne.

De økonomiske interesser

Da Storbritannien efter langvarig fransk modstand blev lukket ind i det daværende EF i starten af 1970'erne, havde Irland ikke rigtigt noget valg. Trods historiske modsætninger mellem de to var de alt for økonomisk integrerede til at kunne skilles ad med en toldmur – en problemstilling, som skulle gentage sig med Brexit et halvt århundrede senere.

Da Irland fulgte trop efter Storbritannien, gjorde Danmark det samme. Det var i høj grad styret af frygten for, at den danske bacon- og smøreksport til briternes morgenbord ville lide en krank skæbne, hvis Danmark havnede uden for "det fælles marked". De økonomiske interesser, for ikke at sige nødvendigheden, satte kursen. Den politiske danske interesse for en tættere europæisk union var begrænset.

På lignende måde var den svenske og finske EU-tilnærmelse båret af økonomiske interesser. Den eksportafhængige svenske industri – jernmalm, stål, biler, maskiner, træ og papirmasse – havde opdaget, at EF's fælles marked var på vej til for alvor at blive gennemført og ikke kun var interessant for landmænd.

Først i slutningen af 1980'erne kom der for alvor skub i planerne om det indre marked med fri bevægelighed for varer, tjenester,

kapital og mennesker. Det ville svensk industri være en del af. Fagbevægelsen og partierne var mere splittede. Modstanden kom især fra venstrefløjen, der så EF som et rammeværk for kapitalinteresser på bekostning af lønmodtagere og national suverænitet.

Finland havde det samme perspektiv som Sverige, men med en vigtig tilføjelse: Sovjetunionens kollaps i 1991 og dermed sammenbruddet for den omfattende sovjet-finske handel. Det gjorde det politisk muligt, men også økonomisk nødvendigt at orientere sig mod vest. Da Sverige søgte om medlemskab uden først at orientere Finland, øgede det presset på de finske politikere yderligere.

Unionsmodstand og forsvar

Norges forhold til EU har fulgt en lidt anden bane. En ofte fremført, men misvisende, forklaring er, at Norge har holdt sig uden for EU på grund af, eller takket være, olien. Det var bare ikke relevant for det første norske nej i 1972, fordi olieudvindingen i Nordsøen kun lige var kommet i gang året inden. Vigtigere for Norges nej var den oplevede risiko for at miste kontrollen over fiskeriet og over den nationale "bygdepolitik" – den statslige støtte til institutioner, infrastruktur og levevilkår i udkants-Norge.

Her spillede erfaringerne fra dansk og svensk politik og den tyske besættelse under anden verdenskrig ind. Norges vægt på national suverænitet og den bredt forankrede patriotisme har få paralleller i de andre nordiske lande. Et område, som helt har skiftet fortegn og betydning for det nordiske EU-engagement, er sikkerhedspolitik og forsvar. Da Sverige og Finland indledte forhandlinger i starten af 1990'erne, var det magtpåliggende for de to landes regeringer at undgå alt, der satte spørgsmålstegn ved deres neutralitet. I Sverige forstået som "alliancefrihed i fred med henblik på neutralitet i krig", et politisk motto fra 1830'erne.

Finlands historie med russisk overherredømme, krigene mod Sovjetunionen og efterkrigstidens særlige forhold til Moskva gav

landet et andet udgangspunkt. Finland afrustede ikke efter østblokkens opløsning og har fortsat et omfattende værnepligtsforsvar. Men forsvar i EU-regi var længe følsomt.

I den gældende EU-traktat fra 2009 kan man læse:
"Hvis en medlemsstat udsættes for et væbnet angreb på sit område, skal de øvrige medlemsstater i overensstemmelse med artikel 51 i De Forenede Nationers pagt yde den pågældende medlemsstat al den hjælp og bistand, der ligger inden for deres formåen. Dette berører ikke den særlige karakter af visse medlemsstaters sikkerheds- og forsvarspolitik." (artikel 42.7)

Den sidste sætning viser, hvordan der blev taget hensyn til blandt andre de dengang alliancefri lande Sverige og Finland. Den situation ændrede sig, da Finland blev medlem af NATO i 2023 og Sverige i 2024. Bestemmelsen har fortsat betydning for blandt andre Irland, Østrig, Malta og Cypern.

En tilsvarende dansk omprioritering var den massive satsning på et styrket forsvar efter Ruslands udvidede angreb på Ukraine ("køb, køb, køb" lød det fra Mette Frederiksen) og fjernelsen af det danske forsvarsforbehold, bekræftet i folkeafstemningen i sommeren 2022 med en rekordstor andel ja-stemmer (67%). Den tidligere danske skepsis over for EU-tiltag på forsvarsområdet er nu i vidt omfang historie. Forklaringen meget kort: Vladimir Putin og Donald Trump.

Forsvar og sikkerhed er blevet et område, som holder de nordiske lande samlet gennem et hidtil uset militært samarbejde, herunder symbolbeslutninger som indkøb af fælles udseende uniformer. Dette interessefællesskab kan også ses på andre politikområder.

Dem de andre gerne vil lege med
Siden 2003 har en gruppe forskere i statsvidenskab ved universitetet i Göteborg undersøgt, hvordan EU-landenes repræsentanter forholder sig til hinanden. De har hvert tredje år stillet det

samme spørgsmål til diplomater og forhandlere i Ministerrådets komiteer og arbejdsgrupper i Bruxelles: *"Hvilke medlemslande samarbejder I oftest med i jeres arbejdsgruppe/komité for at opnå en fælles holdning?"*

Svarene viser et stabilt mønster: Landene søger især samarbejde ud fra fælles interesser og geografisk nærhed. Regeringernes politiske farve har haft mindre betydning. I tidligere undersøgelser havde Storbritannien en helt central rolle som det land, næsten alle søgte kontakt til. Det kom lidt bag på forskerne, fordi landet med sine undtagelser for euroen, Schengen og det retslige samarbejde og den tilkæmpede rabat på medlemsbidraget ofte blev beskrevet som fodslæbende og EU-skeptisk. Alligevel var briterne meget populære samarbejdspartnere frem til 2015, men ikke efter brexitafstemningen i 2016, hvor deres relevans blev minimeret.

Undersøgelserne handler om samarbejdet mellem EU-medlemslande og siger ikke direkte noget om ikke-medlemmers indflydelse. De mønstre har gentaget sig efter Brexit. Danmarks forbehold og det faktum, at Sverige står helt uden for euroen, har ikke haft nogen betydning for de andres interesse i at søge samarbejde med de to på andre områder.

"Argumentet om vægten af at sidde med ved bordet har ingen støtte i vores forskning, men det er en påstand, som er meget vanskelig at få fjernet. Man kan ikke udelukke, at det har betydning på allerhøjeste niveau, mellem regeringscheferne i Det Europæiske Råd. Det spiller bare ikke ind i forhandlingerne under statslederniveauet," siger Daniel Naurin, professor i statsvidenskab ved Göteborgs Universitet og en af forskerne bag de tilbagevendende undersøgelser.

Med Storbritannien ude af billedet er det knap så forbavsende, at Tyskland og Frankrig placerer sig centralt med den største "forhandlerkapital". Tyskland var klart førende i 2021, mens Frankrig er rykket frem i de endnu ikke offentliggjorte målinger fra 2024. Mere overraskende er måske, hvordan forholdsvis små

lande som Nederlandene, Sverige, Finland og Danmark hører til dem, som de andre "gerne vil lege med".

I de svenske forskeres senest publicerede rapport har Tyskland, Frankrig, Nederlandene, Sverige og Danmark den højeste "netværkskapital" i den rækkefølge. De er de fem lande, som de andre først og fremmest søger kontakt til for at fremme deres egne interesser. I en endnu ikke offentliggjort rapport med interviews fra 2024 er rækkefølgen i popularitetsligaen lidt ændret. Nu toppes den af Frankrig fulgt af Tyskland, Sverige, Nederlandene og Finland, med Danmark på 7. plads efter Italien.

Danmark + Italien?

"Vi kan konstatere, at nogle små lande har større indflydelse, end man skulle tro, men ikke hvorfor de har det. Det har selvfølgelig noget at gøre med ressourcer, men de må oplagt gøre noget, som er rigtigt. Store lande vejer selvfølgeligt mere i de endelige afgørelser, men de små er gode at kontakte for at fremføre sine egne synspunkter og for at få information," siger Daniel Naurin.

Det har været vanskeligt at forklare samarbejdet ud fra den traditionelle højre-venstre-akse. I de senere år har forskerne dog fundet tegn på, at værdipolitiske forskelle – mellem grønne, liberale og mere traditionelle, nationale positioner – spiller en større rolle. Et eksempel er Mette Frederiksens parløb med Italiens Giorgia Meloni om migrations- og flygtningepolitik. Det viser, hvordan interesser fra sag til sag styrer værket. Om EU's budget, klimamål og forsvarsudgifter står Danmark og Italien temmelig langt fra hinanden.

5+3 > 8

De tre nordiske EU-lande Danmark, Sverige og Finland har helt siden undersøgelsernes start haft tætte kontakter med hinanden. Norge deltager som ikke-medlem ikke i Ministerrådets indre arbejde, men bliver givetvis holdt informeret ad andre veje.

Inden for forsvars- og sikkerhedsområdet kan man tale om en nordisk blok, formaliseret i NORDEFCO (Nordic Defence Cooperation). NORDEFCO fandtes allerede, inden Finland og Sverige søgte om NATO-medlemskab i 2022. Det nordiske samarbejde skal skelnes fra samarbejdet med de baltiske lande. Det nordisk-baltiske samarbejde kaldes NB8 (Nordic-Baltic Eight), altså med både norsk og islandsk deltagelse. Det omfatter blandt andet politisk koordinering, men Norge og Island deltager ikke i Det Europæiske Råds møder.

Dertil kommer det britiske initiativ *Joint Expeditionary Force*, som samler de nordiske og baltiske lande samt Nederlandene i et fælles militært beredskab under britisk ledelse.

På miljø- og klimaområdet ser de nordiske lande sig ofte som frontløbere, men interesserne er ikke altid fælles. Sverige og Finland har for eksempel modsat sig dele af EU's regulering af skovdrift, som fylder mindre i den danske debat. I budgetstriden står Sverige, Finland og Danmark traditionelt på en strammerlinje. Den præger også diskussionerne om EU's næste langtidsbudget for 2028-2034, om end Danmark har vist større åbenhed over for fælles EU-lån til forsvar.

De nye alliancer

De nordiske lande har sammen med Storbritannien traditionelt været frihandelsfortalere, tilhængere af et udvidet EU og modstandere af "mere union" i betydningen øget overstatslighed. Linjen har været at slå ring om EU som et nationernes Europa, modsat en føderativ europastat.

Her kan man ane en vis opblødning i holdningen til at bevare enstemmigheden, mest udtalt i den danske forståelse for flere flertalsafgørelser inden for udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Samtidig står stadig flere EU-lande med massive underskud på deres statsfinanser. EU-budgettet skal fortsat balancere, men

EU har også optaget fælles lån til særlige formål. Der er øgede krav om militær oprustning og om en fælles industri- og investeringspolitik. Det fører igen til ønsker om et budget, som er langt større end hidtil kendt, om direkte EU-skatter og om en fælles finanspolitik.

Parallelt er unionsskepsissen og en udtalt unionsmodstand betydelig i flere store EU-lande, med støtten til AfD i Tyskland, Rassemblement National i Frankrig og Fratelli d'Italia. En "stadig snævrere union mellem de europæiske folk", som der har stået i EF- og EU-traktaten siden 1957, har ikke ligefrem entydig folkelig opbakning i EU som helhed.

På den ene side falder den folkelige EU-kritik på kontinentet på flere måder sammen med den traditionelle nordiske EU-forsigtighed, men med andre udgangspunkter og fra andre partigrupperinger end dem, der har præget nordisk politik. Ideologiske skel har på den anden side ikke stået i vejen for eksempelvis de fælles dansk-italienske flygtninge- og migrationsinitiativer.

I den arena for interessekamp, som EU udgør, flyver flokken af nordiske svaner i forskellige formationer: nogle gange samlet, andre gange spredt. Sådan har det altid været. Det nye er, at sikkerhedspolitikken trækker landene tættere sammen, mens EU's økonomi og politiske kurs skaber nye skillelinjer. Hvor samlet den nordiske flok vil flyve fremover, afhænger derfor ikke kun af Norden, men også af, hvor EU selv er på vej hen.

Staffan Dahllöf er freelancejournalist med interesse for EF/EU siden 1980'erne og har skrevet for NOTAT, DEO og internationale medier. Han bidrager til undersøgende projekter, bl.a. projektet Forever Lobbying om PFAS med i alt 46 deltagere fra 16 lande. Staffan forelæser derudover om EU-journalistik på Danmarks Medie- og Journalisthøjskole.

2. GRØNLAND: UD AF EF OG TILBAGE TIL EU?

Grønland stemte sig ud af EF for at blive herre i eget hus. Fire årtier senere har presset fra USA paradoksalt nok bragt Grønland tættere på EU. Men hvor tæt ønsker grønlænderne egentlig at komme på Bruxelles – og hvordan hænger det sammen med drømmen om større selvstændighed?

Af Kasper Tonsberg Schlie

Grønlands EU-historie starter i 1972, hvor Danmark skulle stemme om, hvorvidt kongeriget skulle være medlem af EF. Danmarks statsminister Jens Otto Krag slog benhårdt på de økonomiske argumenter og potentialet i et kommende dansk eksporteventyr. Det grønlandske medlem af Folketinget, Moses Olsen, var derimod fortørnet over, at Grønland ikke fik mulighed for at holde en separat folkeafstemning og gik på Folketingets talerstol: "De faktiske forhold og forudsætninger, ud fra hvilke vi i Grønland skal tage stilling til EF, er ganske væsensforskellige fra de forudsætninger, man i Danmark skal stemme ud fra".

Mens man i Danmark primært var begejstret for udsigten til en større eksport af svinekød, var man i Grønland dybt bekymret for, hvilke bånd det daværende EF ville lægge på det livsnødvendige fiskeri. Et EF-medlemskab ville nemlig betyde, at udenlandske fiskefartøjers adgang til grønlandsk farvand ville blive forhandlet af danske politikere i Bruxelles. Lige lidt hjalp det: Grønland blev dengang regnet for et dansk amt og blev efter folkeafstemningen indlemmet i det Europæiske Fællesmarked sammen med Danmark. Det var dog ikke med grønlændernes gode vilje, da hele 70% af de grønlandske vælgere stemte imod medlemskab. De følgende ti år var Grønland en del af fæl-

lesmarkedet og var dermed underlagt fælleseuropæiske regler – herunder fiskeriadgang.

Det gik faktisk helt fint for det grønlandske fiskeri i de efterfølgende år. Mere end 2.000 personer var ifølge Danmarks Statistik beskæftiget i erhvervet – en betydelig del af arbejdsstyrken – og der blev ikke landet mindre fangster i slutningen af 1970'erne end før folkeafstemningen.

Der skulle dog blot gå seks år, før debatten fik fornyet liv i Nuuk. I 1979 fik Grønland hjemmestyre. Det gav ikke landet formelle beføjelser til at stemme sig ud af EF, men det gav mulighed for at etablere et parlament og en regering, der kunne presse på for en folkeafstemning. "Take back control" var – helt som i Storbritannien i 2016 – et centralt argument, der handlede mere om oplevelsen af national selvbestemmelse end om de faktiske forhold omkring fiskeriet.

Organiseret EF-modstand

Forud for afstemningen var der livlig debat i Grønland, hvor EF-tilhængere så store muligheder for vækst og udvikling, mens modstandere ville styrke fiskeriet og bevægelsen mod mere selvbestemmelse. Blot seks dage før afstemningen lød det formanende i Grønlandsposten: "Vi bør forlade EF, hvis du mener, at hjemmestyret vil stå stærkere udenfor (...) Vi bør forlade EF, hvis du mener, at vi ikke vil få problemer med at afsætte vores produkter".

EF-modstanden i Grønland blev organiseret i bevægelsen ANISA, der bestod af partierne Siumut og Inuit Ataqatigiit samt lønmodtager- og fiskeriforeninger. Her stod Grønlands eneste medlem af EF-parlamentet, Finn Lynge, centralt. "Tanken bag hjemmestyret var at kaste Københavns åg af sig. Hvorfor erstatte det med et nyt?", lød et ofte citeret motto fra Lynge.

Den 23. februar 1982 gik grønlænderne til stemmeurnerne på en bidende kold vinterdag. Resultatet blev mindre tydeligt, end

mange havde spået: 53% stemte for at forlade EF. Det skete mindre end 10 år efter, at Grønland var blevet en del af fællesskabet – næsten samme andel som i Storbritannien 34 år senere.

Samme aften blev der affyret fyrværkeri over et sneklædt Nuuk, og en stor flok unge gik fakkeltog gennem byen for at fejre resultatet af afstemningen. Herefter fulgte – præcis som ved Brexit – en lang periode med forhandlinger, før landet som det første nogensinde kunne forlade EF i 1985.

Herre i eget hus?

Grønland gik fra at være EF-medlem som en del af Kongeriget Danmark til at få status som oversøisk land og territorium (OLT). Det var en særlig ordning for områder tilknyttet Frankrig, Nederlandene, Storbritannien og Danmark. Områderne var forbundet til EF/EU, men var ikke medlemmer og derfor ikke underlagt EU-retten på samme måde som medlemsstaterne.

Umiddelbart gav denne status Grønland nogle store fordele: Man forhandlede en særlig fiskeriaftale på plads, hvor EF betalte en årlig afgift på 200 mio. kr. for adgang til at fiske i grønlandske farvande. Hjemmestyret kunne frit disponere over midlerne, hvilket bidrog til en oplevelse af en bevægelse mod mere selvbestemmelse. Schlüter-regeringen talte faktisk grønlændernes sag i disse år i EF, hvor de amerikanske baser i Grønland indgik som argument for, at EF skulle styrke båndene til landet og sørge for gunstige vilkår.

Det relativt snævre fokus i relationen mellem EU og Grønland på handel og fiskeri ændrede sig ikke markant før 2007, hvor der blev indgået en egentlig partnerskabsaftale. Udover fiskeri kom den til at omfatte økonomisk støtte til uddannelse, råstoffer, energi, miljø, turisme, forskning og kultur. Selvstyreloven fra 2009 åbnede for yderligere samarbejde: Grønlænderne blev anerkendt som folk med ret til selvbestemmelse, mens det grønlandske parlament blev bedre i stand til at indgå internationa-

le aftaler og hjemtog det strategisk vigtige råstofområde. Derfor måtte EU herefter forholde sig mere direkte til selvstyret i Nuuk og i mindre grad forhandle med den danske regering.

Alvoren sniger sig ind i samarbejdet

Perioden fra selvstyreloven frem til i dag har været præget af stigende opmærksomhed på Grønlands store geopolitiske betydning hos alle parter. I 2015 indgik Grønland, Danmark og EU en fælleserklæring, hvor "EU anerkender Grønlands geostrategiske position i Arktis (...) så vi kan imødegå globale udfordringer". I erklæringen lyder det også, at "en dialog om naturressourcer, herunder råstoffer, er af fælles interesse og en prioritet for begge parter".

Ordlyden var selvfølgelig ikke tilfældig, for i 2015 var den globale konkurrence om kritiske råstoffer, sejlruter og handelsrelationer allerede intensiveret. Det grønlandske samfund var i bevægelse og navigerede i en periode med mere frihed på den internationale scene.

Den daværende grønlandske regeringschef udtalte, at "Grønland er åben for investeringer fra hele verden". Grønland brugte det nye selvstyre til aktivt at opsøge nye internationale partnerskaber. EU blev set som en af mange mulige økonomiske partnere, der kunne bidrage til en bedre grønlandsk økonomi og dermed skabe forudsætningerne for fuld selvstændighed i fremtiden.

Nuuk søgte investeringer og samarbejdspartnere dér, hvor de fandtes – også i Kina. På det tidspunkt blev det i Grønland i høj grad betragtet som økonomisk udenrigspolitik og som en mulig vej til større økonomisk selvstændighed. I København, Washington og Bruxelles blev de samme forbindelser i stigende grad også betragtet som geopolitik.

Den 18. august 2019 blev et vendepunkt, der udfordrede forestillingen om en fremtid, hvor Grønland frit kunne vælge sine internationale samarbejdspartnere. Her trådte Donald Trump

nemlig frem foran pressen og afslørede for første gang, at han ønskede at købe Grønland, og at det grundlæggende "var en stor ejendomshandel".

I første omgang blev interessen lagt på is efter en kort diplomatisk krise med Danmark, men alvoren omkring Grønlands geopolitiske position var tydelig i EU's arktiske strategi. "I de seneste år har der været en markant stigning i antallet af lande, der interesserer sig for de arktiske områder", lød det med lovning om et større EU-engagement i de europæiske områder af Arktis. I strategien varslede man derudover åbningen af den første EU-repræsentation i Grønland, der slog dørene op i marts 2024.

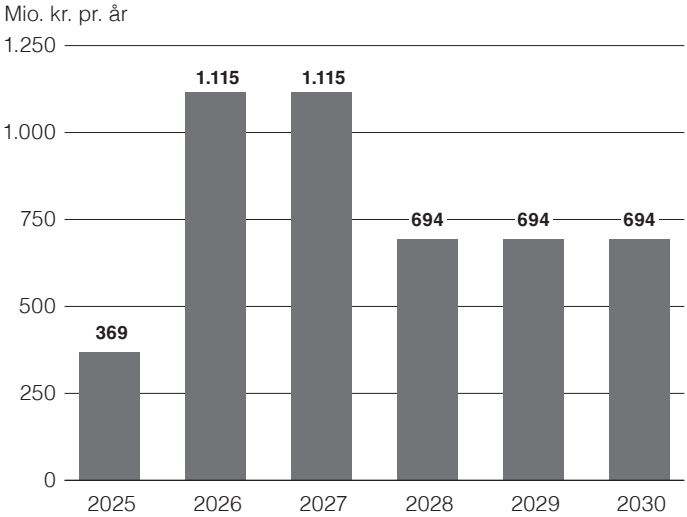
Som bekendt lod Trump sig ikke slå ud af den første danske afvisning. Det konstante pres, truslen om invasion og senere aftalen om en øget militær tilstedeværelse har bragt Grønland, Danmark og EU tættere sammen politisk. Både Ursula von der Leyen og Mette Frederiksen har gentagne gange ytret deres opbakning til Grønlands ret til selvbestemmelse og ønsket om et tættere samarbejde.

To meget forskellige aftaler

Inden for blot 15 dage i september 2026 underskrev Grønlands regeringschef Jens-Frederik Nielsen og statsminister Mette Frederiksen to helt afgørende – men meget forskellige – aftaler med henholdsvis EU og USA. Aftalen med EU handlede om meget mere end sikkerhedspolitik. Den anerkender "grønlændernes ønske om yderligere at styrke forbindelserne til EU som en måde at fremme deres værdier, frihed og interesser på". Endvidere står der – og det er helt centralt – at der er potentiale for et "endnu tættere samarbejde" i fremtiden.

Aftalen indeholder desuden en opskalering af EU's investeringer i uddannelse, forskning, råstoffer, energi og de digitale forbindelser mellem Grønlands afsidesliggende byer og bygder, hvilket afspejles i tabellen herunder. Begejstringen over aftalen var

EU-midler til Grønland, 2025-2030

Note: 2026-27-pakken på ca. 1,5 mia. kr. er fordelt ligeligt mellem de to år. 2028-30 bygger på Kommissionens forslag til EU-budgettet 2028-34. Fiskeriaftalen er medregnet.

umiddelbart gengældt: "Gennem disse urolige tider har EU stået bag os. Det mærker vi, og vi er dybt taknemmelige", lød det fra landsstyreformand Jens-Frederik Nielsen.

Blot et par uger senere var stemningen knap så begejstret i New York, hvor Donald Trump tilsyneladende accepterede, at han ikke kunne eje Grønland. I stedet underskrev han en aftale, der nok gav USA et større militært råderum, men faktisk også anerkendte grønlændernes ret til selvbestemmelse og Kongeriget Danmarks suverænitet.

Det ser derfor umiddelbart ud til, at Grønland efter nogle turbulente år har knyttet sig sikkerhedspolitisk tættere til NATO og særligt USA, men på næsten alle andre politikområder har nærmet sig EU.

Stemmer Grønland sig ind igen?
Der tales i disse måneder om et muligt *Breturn* – at Storbritannien igen kan blive medlem af EU – hvilket undersøges af den britiske regering. Spørgsmålet er, om Grønland også er på vej mod en egentlig genindmeldelse? Dørene står i hvert fald på vid gab i Bruxelles, der ønsker et større politisk aftryk i Arktis.

Grønland og Bruxelles har ikke været så tæt på hinanden siden 1985, men Naalakkersuisut, den grønlandske regering, er fortsat skeptisk i forhold til et egentligt medlemskab. Der har dog været en markant bevægelse i befolkningens opbakning til et muligt EU-medlemskab: I 2021 ønskede 40% af de adspurgte grønlændere medlemskab, hvilket i december 2024 var steget til 60% ifølge en måling foretaget af Epinion.

Den 8. oktober 2025 holdt Jens-Frederik Nielsen tale for Europa-Parlamentet i Strasbourg, hvor han erklærede, at "Grønland har brug for EU og EU har brug for Grønland", men efterfølgende tilføjede: "Vi står ikke overfor en indmeldelse i EU, men vi står helt klart over for et større, måske stærkere og tættere strategisk samarbejde med EU".

Jens-Frederik Nielsen trådte varsomt, for i det grønlandske parlament, Inatsisartut, er der langt fra et flertal for medlemskab. Landsstyreformandens eget parti, Demokraatit, ønsker ikke EU-medlemskab nu, men har ikke kategorisk udelukket det. Ved åbningen af Inatsisartut 18. september 2026 slog landsstyreformanden fast, at Grønland i stedet bør søge "bredest mulige samarbejde" med EU på grundlag af selvbestemmelse og gensidig respekt. Et andet medlem af Demokraatit, Justus Hansen, har dog krævet en undersøgelse af mulighederne i et medlemskab og har med et tilbageblik på 1985 udtalt, at "verden i dag er en ganske anden, end den var dengang".

Partiet IA, Inuit Ataqatigiit, der ellers var med i koalitionen mod EF i 1982, er fortsat skeptisk overfor EU-medlemskab, men er blevet positiv overfor et tættere samarbejde med EU. "Vi skal

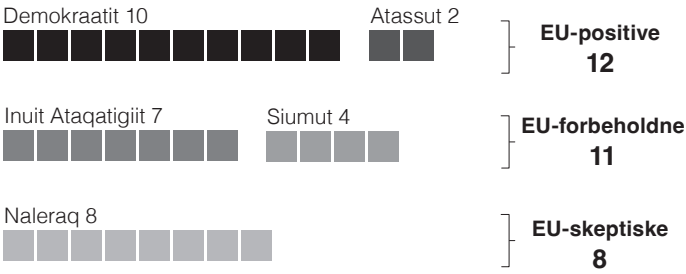
understrege, at vi ikke er europæere", har parlamentsmedlemmet Pipaluk Lynge udtalt, men IA har alligevel bakket op om en undersøgelse, der skal afdække fordele og ulemper ved et muligt medlemskab.

Siumut, der var det historisk vigtigste parti bag Grønlands udmeldelse af EF, ønsker i dag et stærkt forhold til EU, men afviser medlemskab. Partiet har argumenteret for, at selvstændighed fra Danmark er en nødvendig forudsætning for at debattere EU-medlemskab. Erik Jensen fra Siumut sagde i 2025: "Vi siger nej til medlemskab, men vi ønsker at arbejde for, at Grønlands aftaler med EU udvides". Han kalder samtidig medlemskab "et skridt baglæns" på vejen mod en selvstændig grønlandsk stat.

Partiet Naleraq blev først stiftet i 2014, men er nok den mest centrale arvtager fra EF-modstanderne. Partiet arbejder for en hurtig løsrivelse fra Danmark og siger klart nej til medlemskab af EU. "Når vi melder os ud af EU, så er vi ude. Punktum", lød det fra Pele Broberg. Naleraq ser dog store muligheder i nye frihandelsaftaler med både EU og USA.

Atassut er det mest EU-positive parti i Grønland. Partiet stod på ja-siden ved EF-afstemningen i 1982 og ønskede, at Grønland skulle forblive i EF. I dag er Atassut åbent over for at undersøge mulighederne ved et medlemskab. Parlamentsmedlemmet

Hvad vil de grønlandske partier med EU?

Aqqalu C. Jerimiassen har således udtalt, at "EU har utvivlsomt mange fordele, hvis man er medlem". Han foreslog samtidig, at en informationskampagne om medlemskabet skulle efterfølges af en folkeafstemning i 2027.

Der tegner sig således et broget billede af Grønlands forhold til EU anno 2026. Befolkningens holdning er blevet mere positiv, men der skal formentlig en ny meningsmåling til, før vi ved, hvor meget af opbakningen der skyldes ønsket om en "sikker havn" under den sikkerhedspolitiske krise, og hvor meget der bunder i et dybere ønske om EU-medlemskab. En lignende opbakning til EU, afledt af Ukraine-krigen og Trump-regeringens pres, har vi set i Danmark og flere andre europæiske lande.

Til gengæld er der næppe tvivl om, at de grønlandske partier – med Naleraq som den klare undtagelse – generelt har bevæget sig i en mere EU-positiv retning. Tiden vil vise, om den dugfriske erklæring om "et potentiale for tættere samarbejde" er tilstrækkelig, eller om forholdet til EU vil udvikle sig videre – måske mod en EØS-lignende tilknytning eller på længere sigt en egentlig diskussion om et Greturn til medlemskab.

I så fald ville det være en interessant historisk cirkel for Grønland. I 1982 skulle afstanden til Bruxelles gøre Grønland mere frit. I 2026 er spørgsmålet, om nærheden til Bruxelles kan bruges til at skabe bedre økonomiske forudsætninger for fuld suverænitet, eller om EU's regler og indflydelse vil komplicere vejen mod et selvstændigt Grønland.

Kasper Tonsberg Schlie er cand.soc. i samfundsfag og historie og sekretariatsleder i DEO.

3. FÆRØERNE: SILDEKRIG OG SELVBESTEMMELSE

Færøerne står uden for EU for at bevare retten til at bestemme selv. Men afhængigheden af det europæiske marked og den nye sikkerhedspolitiske virkelighed udfordrer handlefriheden. Hvor tæt kan Færøerne komme på EU uden at give køb på deres selvbestemmelse?

Af Helena Olivia Bech Jurić

I marts 2013 traf Færøerne en beslutning, der fik en langvarig uenighed om sild til at udvikle sig til en åben konflikt med EU. Den færøske regering fastsatte på egen hånd sin sildekvote i Nordatlanten til 105.230 ton. Det svarede til 17% af den samlede anbefalede fangst – mere end tre gange så meget som de 5,16%, Færøerne var blevet tildelt i den internationale kvotefordelingsaftale fra 2007 mellem Færøerne, EU, Norge, Island og Rusland. Færøerne argumenterede for, at sildebestanden i stigende grad befandt sig i færøske farvande, og at den gamle fordeling derfor ikke længere afspejlede virkeligheden. EU mente derimod, at Færøerne tog en uforholdsmæssig stor del af en fælles bestand.

I august samme år slog EU igen. EU forbød import af sild og tilknyttede makrelprodukter fanget under færøsk kontrol og begrænsede de berørte fartøjers adgang til EU-havne. Det satte Danmark i en usædvanlig position: Som EU-medlem var Danmark en del af det fællesskab, der indførte restriktionerne, samtidig med at Færøerne er en del af Kongeriget Danmark. Danmark stemte imod indgrebet, men kunne ikke forhindre det.

På Færøerne blev konflikten hurtigt til mere end en strid om fiskekvoter. Regeringen mente, at EU brugte sin økonomiske stør-

relse som magtmiddel i en konflikt om ressourcer, som Færøerne selv mente at have ret til at forvalte. Daværende lagmand Kaj Leo Holm Johannesen satte senere forskellen i størrelse på spidsen: EU's økonomi var omkring 10.000 gange større end Færøernes, mens konsekvenserne af handelsrestriktionerne kunne mærkes i hele den færøske økonomi. Fiskeriets betydning var enorm: I 2012 beskæftigede fiskeriet og fiskeindustrien omkring 11% af arbejdsstyrken og stod for knap en fjerdedel af Færøernes BNP. Samtidig udgjorde fisk og fiskeprodukter over 90% af den samlede eksport.

Færøerne valgte derfor at tage kampen videre internationalt. Regeringen indbragte konflikten for voldgift under FN's havretskonvention og senere for Verdenshandelsorganisationen (WTO). Også her blev Færøernes særlige position tydelig: De førte deres egen fiskeripolitik, men eftersom Færøerne er omfattet af Kongeriget Danmarks WTO-medlemskab, måtte Danmark formelt rejse WTO-sagen på deres vegne.

Samtidig fortsatte forhandlingerne. Da EU's daværende fiskerikommissær Maria Damanaki besøgte Færøerne i december 2013, begyndte fronterne at bløde op. Færøerne signalerede, at de var villige til at trække de internationale sager tilbage, hvis EU ophævede sanktionerne. I 2014 nåede EU og Færøerne frem til en politisk forståelse, der banede vejen for at afslutte konflikten. Færøerne sænkede fangstloftet fra 105.230 ton i 2013 til 40.000 ton i 2014, hvorefter EU ophævede handelsrestriktionerne i august 2014. Til gengæld frafaldt Færøerne deres retlige klager mod EU. Den politiske forståelse satte dermed punktum for handelskonflikten, men ikke for den grundlæggende uenighed om fordelingen af sildebestanden.

EU-sanktionerne varede knap et år. Men konflikten samlede på én gang næsten alle de spørgsmål, der stadig præger Færøernes forhold til EU: retten til selv at bestemme over fiskeriet, afhæn-

gigheden af det europæiske marked, forholdet til Danmark og spørgsmålet om, hvor meget et lille samfund reelt kan stå uden for de større europæiske fællesskaber.

Hvorfor kom Færøerne ikke med i EF?
Da Danmark blev medlem af EF i 1973, fulgte Færøerne ikke med. Færøerne havde i modsætning til Grønland allerede hjemmestyre og kunne derfor selv vælge, om de ville følge Danmark ind i EF i 1973. Året efter besluttede det færøske Lagting enstemmigt, at Færøerne skulle stå udenfor og i stedet forhandle deres eget forhold til EF.

Fiskeriet var en afgørende del af forklaringen. For Danmark var fiskeriet ét erhverv blandt mange. På Færøerne var situationen en anden. Havets ressourcer var selve fundamentet under en stor del af økonomien, og der var frygt for, at deltagelse i EF's fælles fiskeripolitik (CFP) ville svække den færøske kontrol over egne farvande. Samtidig hang spørgsmålet om EF tæt sammen med et andet færøsk spørgsmål: Hvem skulle egentlig bestemme over Færøerne? Den færøske EU-rapport fra 2010 beskriver, hvordan ønsket om større politisk selvbestemmelse historisk gjorde det svært at forestille sig først at kæmpe for mere råderum i forhold til Danmark og derefter afgive kompetence til Bruxelles.

Færøsk identitet er samtidig tæt knyttet til forestillingen om Færøerne som et særligt samfund med eget sprog, kultur og politisk historie. Den færøske nationsdannelse voksede frem omkring netop disse spørgsmål, og forholdet til Danmark har i mere end et århundrede delt færøsk politik mellem partier, der ønsker forskellige grader af tilknytning og selvstændighed.

I den færøske regerings store EU-udredning fra 2010 beskrives Færøerne ligefrem som "en europæisk nation, der bygger på europæisk arv og værdier". Samme rapport understreger samtidig, at Færøerne trods deres europæiske tilhørsforhold har

valgt at stå uden for EU. Men at stå uden for EF og senere EU har ikke betydet, at Færøerne har vendt det europæiske samarbejde ryggen.

Udenfor EU – men afhængig af markedet

Færøerne valgte en anden vej end EU-medlemskab. De indgik i 1977 en fiskeriaftale med EF og har siden udviklet deres forhold til EF/EU gennem særskilte aftaler. Den nuværende frihandelsaftale trådte i kraft i 1997, mens samarbejdet senere er blevet udvidet.

EU fylder allerede meget i den færøske økonomi. I 2025 gik 27,7% af Færøernes vareeksport til EU, mens 55,2% af vareimporten kom fra EU. En betydelig del består af uforarbejdede fiskeprodukter. Samtidig kommer lidt over halvdelen af Færøernes samlede vareimport fra EU-landene. Missionen arbejder netop med den særlige færøske position: Den repræsenterer færøske interesser over for EU-institutionerne, selv om Færøerne ikke er medlem af Unionen. Arbejdet spænder fra de eksisterende aftaler om fiskeri, handel og forskning til nye områder som uddannelse og arktiske spørgsmål, hvor Færøernes strategiske placering ved indgangen til Arktis også spiller en rolle.

Men der er forskel på frihandel og at være en del af EU's indre marked. Den nuværende frihandelsaftale giver toldfri adgang til EU-markedet for alle industrivarer og størstedelen af de uforarbejdede og delvist forarbejdede fiskeprodukter, men ikke samme adgang, som Norge og Island har gennem EØS. EØS giver en bredere adgang til det indre marked, men omfatter ikke EU's fælles fiskeripolitik; handelen med fisk reguleres særskilt. Flere videreforarbejdede fiskeprodukter møder fortsat told eller begrænsninger, hvilket ifølge Færøernes EU-mission både gør det vanskeligere at konkurrere på EU-markedet og mindsker incitamentet til at forarbejde fisken på Færøerne.

Færøerne kan selv føre deres fiskeri- og handelspolitik, men når varerne skal sælges på EU-markedet, spiller EU's regler stadig en stor rolle. Spørgsmålet om, hvordan Færøerne kan opnå fordelene ved et tættere samarbejde uden at opgive deres selvbestemmelse, er derfor langt fra nyt. Allerede i 2010 undersøgte et færøsk ekspertudvalg forskellige veje til et tættere forhold til EU, fra udvidede bilaterale aftaler til EØS- eller EU-medlemskab. Udvalget fremhævede især muligheden for gradvist at udbygge de eksisterende aftaler. Seksten år senere ligner det i høj grad den vej, Færøerne fortsat følger.

I 2024 tog forholdet endnu et skridt, da lagmand Aksel V. Johannesen og kommissionsformand Ursula von der Leyen underskrev et *Memorandum of Understanding* om styrket samarbejde om blandt andet grøn omstilling, energi, digitalisering og Arktis. Johannesen beskrev aftalen som begyndelsen på en "ny æra" og pegede på, at den ændrede globale situation gjorde det vigtigere at stå tættere på ligesindede partnere. Færøerne deltager allerede i Horizon Europe og ønsker ifølge EU-missionen også adgang til Erasmus+ fra 2028.

Hvor tæt vil færingerne på EU?

Et europæisk tilhørsforhold og ønsket om færøsk selvbestemmelse står ikke nødvendigvis i modsætning til hinanden. Man kan godt se Færøerne som en del af Europa uden nødvendigvis at mene, at øerne bør være medlem af EU. Det mønster kan også spores i befolkningen. I en undersøgelse fra 2022 ønskede omkring hver fjerde færing EU-medlemskab, mens knap halvdelen var imod. Samtidig ønskede mere end halvdelen et tættere samarbejde med EU.

Det peger på en væsentlig forskel mellem EU-medlemskab og europæisk samarbejde. For mange færinger behøver et tættere forhold til EU ikke at betyde, at Færøerne skal blive en del af

Unionen. Den spænding går også igen blandt færøske politikere. Johan Dahl er formand for det færøske Lagting og medlem af partiet Sambandsflokkurin, der traditionelt ønsker at bevare rigsfællesskabet med Danmark. I et skriftligt interview med DEO argumenterer han for et tættere og mere tidssvarende forhold til EU, men ikke nødvendigvis medlemskab af EU eller EØS.

For ham ligger udfordringen især i den nuværende handelsaftale: "Vores nuværende handelsaftale er grundlæggende fra 1997 og bør efter min opfattelse moderniseres betydeligt." Han peger blandt andet på behovet for bedre adgang for forarbejdede fiskeprodukter og for et bredere samarbejde om blandt andet tjenester, forskning, uddannelse, energi og digitalisering.

Steffan Klein Poulsen er medlem af Lagtinget for Miðflokkurin, et kristendemokratisk parti, der lægger vægt på færøsk selvbestemmelse. Han sidder blandt andet i Lagtingets erhvervsudvalg og ser også positivt på samarbejde med EU om blandt andet handel og uddannelse, men lægger større vægt på værdien af at stå uden for EU's regelsæt. For ham er kontrollen over fiskeriet afgørende: "Det er grundlæggende, at vi har fuld kontrol over vores fiskeindustri og lovgivning som helhed. Så må vi hellere leve med at 'stå uden for EU-markedet', hvis disse ting ikke lader sig gøre."

De to politikere har altså forskellige syn på, hvor problematiske EU's regler er, men de deler én central prioritet: Færøerne skal kunne bevare kontrollen over fiskeriet. Det gør EU-debatten mindre til et spørgsmål om for eller imod Europa og mere til et spørgsmål om, hvor tæt på EU Færøerne ønsker at stå, og på hvilke betingelser.

Hvor langt rækker handlefriheden?

Ruslands invasion af Ukraine har gjort en anden side af den færøske position tydelig. Færøerne har haft en fiskeriaftale med

Sovjetunionen og senere Rusland siden 1970'erne. Efter Ruslands invasion af Ukraine i 2022 valgte Færøerne at fastholde fiskeriaftalen med Rusland, selv om store dele af resten af Norden og Europa reducerede deres økonomiske forbindelser til landet.

For Færøerne har argumentet blandt andet været fiskeripolitisk og økonomisk. Aftalen giver færøske fartøjer adgang til vigtige fiskeressourcer i russisk farvand, mens russiske fartøjer får adgang til færøske farvande. For et samfund, hvor fiskeriet fortsat spiller en helt central økonomisk rolle, er aftalen derfor ikke et perifert udenrigspolitisk spørgsmål. Men samarbejdet er kommet under stigende pres. Russiske fartøjers adgang til færøske havne er blevet begrænset, og da EU i 2025 sanktionerede to russiske fiskeriselskaber med henvisning til hybride aktiviteter, indførte Færøerne efterfølgende også restriktioner mod selskabernes fartøjer.

Her står kontrasten til EU tydeligt: Færøerne ønsker bedre adgang for forarbejdede fiskeprodukter til EU-markedet, men har samtidig valgt at fastholde fiskerisamarbejdet med Rusland. Sagen viser, hvor svært det er at holde fiskeri, handel og sikkerhed adskilt. Færøerne er en del af Norden og dækket af NATO gennem Kongeriget Danmark, men fastholder retten til at føre deres egen politik på de områder, hvor de har kompetencen. Dermed vender dilemmaet fra sildekrigen tilbage: Hvor stort et politisk råderum giver det at stå uden for de større europæiske ordninger, når økonomiske beslutninger samtidig får sikkerhedspolitiske konsekvenser?

Det spørgsmål er blevet vigtigere, fordi Færøernes placering har fået større strategisk betydning. Færøerne ligger centralt i Nordatlanten ved det såkaldte GIUK-gap mellem Grønland, Island og Storbritannien. Området forbinder Arktis og Norskehavet med Nordatlanten og havde allerede under den kolde krig stor militærstrategisk betydning. I dag er området igen centralt i diskus-

sioner om Rusland, NATO og kritisk infrastruktur. På Færøerne er der blandt andet besluttet en ny luftvarslingsradar på Sornfelli, mens havne, datakabler og energiforsyning i stigende grad indgår i diskussioner om sikkerhed og beredskab.

Johan Dahl mener, at det også bør ændre forholdet til EU: "Færøerne er ikke blot et lille marked eller en fiskeeksporterende nation, men en strategisk placeret nordatlantisk partner," siger han. Dahl argumenterer derfor for et bredere politisk og strategisk forhold til EU end den traditionelle relation omkring handel og fiskeri.

Steffan Klein Poulsen ser udviklingen anderledes. Han peger på, at Færøernes øgede strategiske betydning endnu ikke efter hans vurdering har ført til konkrete forbedringer af f.eks. handelsvilkårene. Også her findes der altså forskellige bud på, hvad den nye geopolitiske virkelighed bør betyde for forholdet til EU.

Hvad hvis Færøerne bliver selvstændige?

Bag hele diskussionen ligger desuden et spørgsmål, som er ældre end den færøske EU-debat, nemlig forholdet til Danmark. Selvstændighed har gennem generationer været en central skillelinje i færøsk politik. Allerede EU-rapporten fra 2010 slog fast, at spørgsmålet om selvstændighed på mange måder er uløseligt forbundet med diskussionen om et tættere forhold til EU. Så længe Færøerne er en del af Kongeriget Danmark, indgår de samtidig i en bredere nordisk og sikkerhedspolitisk ramme. Hvis Færøerne en dag bliver en selvstændig stat, vil de i endnu højere grad selv skulle definere deres placering i Europa. Skal de fortsætte med bilaterale aftaler, søge en løsning som Norge og Island eller på længere sigt overveje EU-medlemskab?

Der findes ikke ét færøsk svar. Og her opstår endnu et paradoks: Større selvstændighed kan øge ønsket om at bevare mest muligt politisk råderum. Men et selvstændigt Færøerne kan samti-

dig få større behov for stabile økonomiske og politiske partnerskaber omkring sig. EU kan være ét af dem. Norden et andet. EU-medlemskab har begrænset opbakning, mens der er større støtte til tættere samarbejde. Færøske politikere efterlyser bedre handelsvilkår, og Færøerne deltager allerede i europæisk forskningssamarbejde og ønsker adgang til flere programmer.

Måske er det derfor ikke spørgsmålet om EU-medlemskab, der bedst indfanger den færøske debat. Det mere interessante spørgsmål er, hvor tæt på EU Færøerne ønsker at stå, og hvad de fortsat vil bestemme selv.

Helena Olivia Bech Jurić er cand.mag. i European Studies fra Lunds Universitet og arbejder som projektleder i DEO.

4. ISLAND: ET FRISKT NEJ TIL FULDT MEDLEMSKAB

Den geopolitiske usikkerhed bragte atter EU på dagsordenen i Island. Den 29. august 2026 gik islændingene til stemmeurnerne for at stemme om, hvorvidt landet skulle genoptage tiltrædelsesforhandlingerne med EU. Islands historie og spørgsmål om suverænitet og fiskeri kom til at fylde meget i valgkampen og bidrog til, at et flertal stemte nej. Hvad fortæller resultatet om den islandske befolknings blik på EU?

Af Tina Mensel

"Island kunne være klar til at blive medlem af EU inden for de næste et til to år", sagde EU's udvidelseskommissær Marta Kos forud for folkeafstemningen den 29. august 2026 om at genoptage forhandlingerne om EU-medlemskab i Island.

Folkeafstemningen blev nøje fulgt i Bruxelles, hvor man med begejstring ville have budt Island velkommen som nyt medlem, hvis det på et tidspunkt skulle komme dertil. Landet er et velfungerende og velstående land med et højere BNP pr. indbygger end næsten alle øvrige lande i EU. Samtidig er en omfattende del af EU's lovgivning allerede gældende i landet i kraft af EØS-aftalen. Aftalen giver Island adgang til EU's indre marked, mens Schengen-samarbejdet giver den islandske befolkning et af EU's mest konkrete goder, nemlig gnidningsfri indrejse i EU.

Islands tætte integration med EU ville gøre optagelsesprocessen mindre kompliceret end for Ukraine, Moldova og kandidatlandene på Vestbalkan. Island ville ikke bare være et pragteksem-

plar på et nyt medlem for EU. Det ville også styrke EU's position i Arktis at få Island med i klubben. Derudover havde man i EU-kredse forud for folkeafstemningen endda talt om, at et islandsk 'ja' kunne få en afsmittende effekt og måske anspore Norge til endnu en gang at genoverveje sin position.

Men Island slukkede EU's drømme om et nyt ukompliceret medlem, da 225.031 islændinge, svarende til 82,6% af de stemmeberettigede, gik til stemmeurnerne i august, hvor 52,8% stemte nej til at genoptage EU-forhandlingerne. Et ja var dog langt fra givet på forhånd. I meningsmålingerne op til folkeafstemningen var der meget tæt løb mellem ja- og nej-siden, og debatten var splittet og polariseret.

Ja-siden: Sikkerhed og økonomi

Ja-siden fremhævede især de sikkerhedspolitiske fordele ved et EU-medlemskab. Island er placeret centralt i det såkaldte GI-UK-gap – et strategisk hav- og luftrumsområde i Nordatlanten, der ligger mellem Grønland (G), Island (I) og Storbritannien (UK). Området er særligt vigtigt for overvågningen af ubåde, og bekymringer om øget russisk ubådsaktivitet tæt på Island fyldte også i valgkampen.

Island har ikke sit eget militær, og landets sikkerhed afhænger derfor i høj grad af NATO, som Island var med til at stifte, samt en bilateral forsvarsaftale med USA fra 1951. Donald Trumps tøvende opbakning til NATO har sået tvivl om USA's sikkerhedsgarantier. Sammen med krigen i Europa og den stigende geopolitiske spænding i Arktis var denne usikkerhed med til at bringe EU-spørgsmålet tilbage på dagsordenen.

Uheldige udtalelser fra centrale amerikanske politikere har heller ikke styrket Islands tillid til USA. Den republikanske politiker Billy Long, der i august 2026 tiltrådte posten som USA's ambassadør i Island, udtalte tidligere på året, at Island kunne blive

USA's 52. stat, og at han selv kunne blive guvernør. Det islandske udenrigsministerium reagerede prompte på det og udbad sig en forklaring, hvorefter Billy Long undskyldte for sin kommentar. Donald Trump nævnte også Island flere gange under en tale om Grønland i Davos tidligere på året, tilsyneladende ved en fejl. Udtalelserne har sammen med amerikansk straftold på islandske eksportvarer bidraget til den voksende usikkerhed om forholdet til USA.

Derudover så ja-siden også økonomiske fordele ved et EU-medlemskab. Selvom Island er et velstående land, er landets økonomi relativt ustabil. Den islandske krone er verdens mindste selvstændige valuta, og landet præges af høj inflation, høje renter og høje boligpriser. Inflationen er på cirka 5,4% – næsten dobbelt så meget som inflationen i eurozonen – og boliglånsrenten ligger på cirka 9%, mens den i eurozonen er på 3,6%. EU-medlemskab samt indførelsen af euroen blev præsenteret som en måde at få nedbragt den stigende inflation og renterne i landet.

Dog formåede ja-siden med sine argumenter om en styrkelse af sikkerheden og økonomien ikke at overbevise flertallet af befolkningen. Andre spørgsmål endte i stedet øverst på dagsordenen og blev afgørende for det islandske nej.

Nej-siden: Fiskeri og national suverænitet

Et af de afgørende spørgsmål under valgkampen handlede om landets fiskeri. Fiskerierhvervet udgør cirka 8% af landets BNP og omkring 40% af vareeksporten. Udover de økonomiske spørgsmål rakte fiskeridebatten også dybere. Det handlede om national suverænitet, uafhængighed og identitet. Især kontrollen over landets fiskerifarvande er tæt forbundet med de spørgsmål, og befolkningen er bekymret for at give EU adgang til islandske farvande. Frygten går på, hvilke konsekvenser det vil få for Island at blive en del af den fælles fiskeripolitik i EU med

dens fangstbegrænsninger og fiskekvoter. Islændingene ønsker ikke, at EU skal blande sig i området, ligesom de frygter, at europæiske fiskefartøjer vil indtage de islandske farvande.

Den islandske regering og EU var klar over, at fiskerispørgsmålet ville fylde i debatten op til folkeafstemningen, hvorfor man fra begge sider forsøgte at berolige vælgerne.

"Når det kommer til fiskeri, er vi en supermagt i Europa", udtalte Islands udenrigsminister Þorgerður Katrín Gunnarsdóttir forud for folkeafstemningen, inden hun satte trumf på og tilføjede, at EU var nødt til at forholde sig til det. Ellers ville det være "meget svært for os at forhandle". Over for befolkningen lagde hun desuden vægt på, at man fra Islands side ville kræve at bevare suveræniteten på området under en eventuel optagelsesforhandling.

Bruxelles var lydhør, og derfor havde man også fiskestangen ude med en helt særlig og skræddersyet gulerod til Island. EU's fiskerikommissær Costas Kadis meddelte forud for folkeafstemningen, at der "bestemt er plads til fleksibilitet", og at der kunne findes "løsninger på udfordringer, som for eksempel fordelingsordninger for fælles fiskebestande". Fra EU's side signalerede man således åbenhed for særlige løsninger på fiskeriområdet. Der var imidlertid ikke tale om et konkret tilsagn om undtagelser fra den fælles fiskeripolitik, og det stod fortsat åbent, hvilke vilkår Island eventuelt ville kunne have forhandlet sig frem til.

Landets historie præger EU-debatten

Bag modstanden mod EU-medlemskabet ligger også Islands historie og landets lange kamp for selvstændighed. Island kom under den norske krone i 1200-tallet og siden under den danske konges styre. Først i 1918 blev landet anerkendt som en selvstændig stat, dog fortsat i personalunion med Danmark. I 1944 brød Island sine bånd med Danmark og blev en republik.

Island kæmpede også mod Storbritannien i de såkaldte torskekrige i perioden 1958-1976. Stridighederne førte til flere konfrontationer mellem den islandske kystvagt og den britiske flåde. Islændingene, som intet militær havde, udviklede blandt andet en metode til at klippe de britiske trawlnet over. Her udvidede Island gradvist sin fiskerigrænse fra tre til 200 sømil for at beskytte den væsentligste del af sin eksport, torsken. Efter islandske trusler om at forlade NATO og mægling i alliancen accepterede Storbritannien i 1976 den islandske fiskerigrænse.

Bekymringen for at miste kontrollen over fiskeriet og andre centrale politikområder skal derfor også forstås i lyset af landets historie. Suverænitetsspørgsmålet gik interessant nok også igen på ja-siden, blot med omvendt fortegn: Et EU-medlemskab ville give Island mulighed for at deltage på lige fod med andre medlemsstater i Unionens beslutninger.

Det islandske blik på EU domineres af traditionelle emner

Ud over de historisk set grundlæggende forbehold over for EU skal folkeafstemningen også ses i lyset af Islands tidligere optagelsesforhandlinger. Island søgte om EU-medlemskab i 2009 under den daværende centrumvenstreregering. Det skete som reaktion på finanskrisen, der havde rystet landet; dets økonomi var ruineret, og flere store banker kollapsede. På det tidspunkt betragtede regeringen EU og euroen som en måde at komme på fode igen.

Forhandlingerne om medlemskab begyndte året efter, men en mere EU-skeptisk borgerlig regering kom til magten i 2013, hvorfor forhandlingerne, der ellers var godt i gang, blev sat i bero. De værste konsekvenser af finanskrisen havde på det tidspunkt lagt sig, og økonomien var i bedring. I 2015 blev forhandlingerne skrinlagt, og Island meddelte, at landet ikke længere skulle betragtes som kandidatland.

Spørgsmålet om EU-medlemskab vendte tilbage til den politiske dagsorden, da en ny trepartiregering kom til magten i 2024. Statsminister Kristrún Frostadóttir fra Den Socialdemokratiske Alliance, *Samfylkingin*, gik til valg med et løfte om en folkeafstemning om genoptagelse af EU-forhandlingerne inden udgangen af 2027. Sammen med det liberale Reformparti, *Viðreisn,* repræsenterede *Samfylkingin* en proeuropæisk linje i regeringen med målsætning om EU-medlemskab. Det stod i modsætning til regeringens tredje parti, Folkets Parti, *Flokkur fólksins*, der var imod medlemskab og dermed på linje med de tre EU-skeptiske oppositionspartier i Altinget, *Sjálfstæðisflokkurinn*, *Miðflokkurinn* og *Framsóknarflokkurinn*.

I februar 2026 meddelte Frostadóttir, at der skulle afholdes folkeafstemning allerede i august samme år. At afstemningen blev fremskudt, skyldtes den internationale usikkerhed og Donald Trumps udtalelser om Grønland.

På trods af statsministerens håb om, at den geopolitiske usikkerhed ville sikre et ja, endte folkeafstemningen den 29. august med at sætte en foreløbig stopper for Islands vej mod EU-medlemskab. Kristrún Frostadóttir meddelte efterfølgende, at regeringen ikke ville genoptage forhandlingerne om EU-medlemskab. Fokus vil i stedet ligge på det økonomiske samarbejde samt det sikkerheds- og forsvarspartnerskab, som Island og EU indgik i marts 2026, og som blandt andet omfatter arktisk sikkerhed, hybride trusler og maritime trusler.

Efter afstemningen vurderede EU's udvidelseskommissær, at Island havde fokuseret for meget på fordelene ved sin eksisterende EØS-aftale og Schengen-samarbejdet. Kos understregede, at disse områder kun udgjorde en lille del af EU-medlemskabet og var "langtfra essensen af vores Union". Hun henviste derefter til nødvendigheden af at stå sammen mod blandt andet Rusland.

Det illustrerer en paradoksal kløft mellem EU's egen selvforståelse og flertallet af den islandske befolkning: Nok kunne den geopolitiske usikkerhed mobilisere en del af vælgerne, men for flertallet blev spørgsmålet om EU-medlemskab først og fremmest vurderet ud fra økonomiske hensyn og ønsket om national suverænitet.

Tina Mensel er cand.mag. i Europastudier og projektchef i DEO.

5. NORGE: MERE INDENFOR END UDENFOR EU

Modstanden mod suverænitetsafgivelse var afgørende for udfaldet af hele to folkeafstemninger i Norge. Norge blev derfor ikke EU-medlem, men blev i stedet tilknyttet EU via EØS-aftalen i 1994. Netop denne tilknytning har dog paradoksale konsekvenser: Norsk forvaltning er tæt integreret med EU's voksende lovkompleks, der har indflydelse på godt en tredjedel af norsk lovgivning. Selv er Norge imidlertid uden formel medbestemmelse i vedtagelsen af selvsamme love. Dermed underminerer EØS-aftalen netop det suverænitetsprincip, som de norske nej'er til EU ellers forsøgte at værne om.

Af Jarle Trondal

Norge indtager en særstilling i sit forhold til EU. Landet er ikke medlem af EU, men er tæt knyttet til EU gennem EØS-aftalen. Man befinder sig således på sin vis mere "inden for" end "uden for" EU. Norges nuværende tilknytning blev udformet som en overgangsløsning på vej mod fuldt norsk EU-medlemskab. Sådan gik det dog ikke. En af grundene er, at EU og europæisk integration har været et politisk betændt spørgsmål siden 1960'erne. Norske regeringer – på tværs af partipolitiske skillelinjer – har været positive over for princippet om europæisk samarbejde, men ikke over for *formen* på samarbejdet.

Norge indsendte ansøgninger om medlemskab i kølvandet på de to britiske ansøgninger i 1960'erne, men den franske præsident Charles de Gaulle blokerede britisk – og dermed også norsk – medlemskab to gange. En aftale om britisk EF-medlemskab blev underskrevet i 1972, og sammen med Danmark og Ir-

land blev Storbritannien medlem af EF fra 1. januar 1973. Folkeafstemningen i Norge i 1972 satte dog en stopper for norsk medlemskab. Afstemningen resulterede i 53,5% imod og 46,5% for medlemskab. Resultatet af folkeafstemningen i 1994 var omtrent identisk med resultatet fra 1972. Begge afstemninger var præget af modsætninger mellem centrum og periferi og af interne konflikter i splittede politiske partier, lokalsamfund og familier. Da folkeafstemninger ikke er en del af den norske grundlov, er de kun juridisk vejledende. I denne sammenhæng betragtes de imidlertid som *politisk* bindende for Stortinget.

I begyndelsen af 1980'erne begyndte EFTA-landene det arbejde, der mange år senere skulle munde ud i EØS-aftalen. Arbejdet byggede videre på de bilaterale handelsaftaler, som EFTA indgik med EF, efter at de tidligere EFTA-lande Danmark og Storbritannien blev medlemmer af EF i 1973. Mod slutningen af 1980'erne kontaktede den norske statsminister Gro Harlem Brundtland Kommissionens daværende formand Jacques Delors for at undersøge mulighederne for en tættere tilknytning mellem EFTA-landene og EF. Dette resulterede i forhandlinger om EØS-aftalen sideløbende med forhandlinger om fuldt EU-medlemskab. Efter nej'et ved folkeafstemningen i 1994 blev EØS-aftalen den permanente tilknytningsform mellem Norge og EU, som senere blev udvidet med omkring 100 yderligere aftaler.

Et af hovedargumenterne på nej-siden i 1994 var, at EU-medlemskab ville true det norske folkestyre, og at norsk selvstændighed var uforenelig med en union. Argumentet blev blandt andet begrundet med Norges historie: Først 450 år under dansk styre og derefter 100 år under svensk styre. Et andet argument fra nej-siden var afstanden mellem eliten og befolkningen, som man mente, ville blive større ved et eventuelt EU-medlemskab. Modstanden mod norsk medlemskab af EU er senere blevet opretholdt og videreført. Mens flertallet af de ansatte i den norske

centralforvaltning i dag ønsker norsk EU-medlemskab, er både mange politikere og flertallet af vælgerne imod.

Debatten om norsk EU-medlemskab er derfor næsten forsvundet fra den norske offentlige debat. Den politiske ledelse har med få undtagelser valgt at afstå fra en offentlig debat om spørgsmålet og har støttet EØS-aftalen. Det har ført til relativt høj folkelig opbakning til EØS-aftalen, men ikke til et norsk EU-medlemskab. EØS-perioden har ikke været præget af større partipolitiske spændinger i den forstand, at der ikke har været nævneværdige forskelle på, hvordan forskellige regeringer gennem de seneste 30 år har defineret EU-politikken. Uenighed om tre EØS-direktiver fik dog Senterpartiet til at forlade regeringen i 2025, hvilket viser, at samarbejdet med EU også kan udløse betydelige politiske konflikter.

Stigende EU-tilknytning siden 1994

EØS-aftalen giver Norge adgang til EU's indre marked og giver norske borgere mange af de samme rettigheder og forpligtelser som EU-borgere, eksempelvis fri bevægelighed for varer, tjenesteydelser, kapital og arbejdskraft. Samtidig medfører Norges tilknytning en omfattende europæisering af norsk politik og forvaltning. Norge modtager regler fra EU, men er samtidig ikke politisk repræsenteret i de EU-institutioner, som udformer og vedtager disse regler.

Antallet af aftaler mellem Norge og EU er steget gennem 30 år og omfatter i dag omkring 100 aftaler. Derudover er omfanget af den mest centrale aftale – EØS-aftalen – vokset fra 1.849 retsakter i maj 1992 til at omfatte omkring 14.000 frem til i dag, hvoraf 8.000 er gældende på et givet tidspunkt. Det aftalegrundlag, som vedrører EØS, udvides, når EU enten vedtager nye regler eller ændrer eksisterende. Når sådanne regler er *EØS-relevante*, bliver de en del af EØS-aftalen og implementeres og administreres dermed af den norske forvaltning.

Det har ført til, at antallet af retsakter er steget år for år, og Norges tilknytningsgrad til EU er således blevet større. Det skyldes særligt fem faktorer: den geografiske udvidelse af EU, nye aftaler på nye politikområder, ny lovgivning inden for eksisterende aftalegrundlag, udvikling af eksisterende aftaler gennem fortolkning og praksis og norsk tilpasning til EU uden for aftalegrundlaget. Det anslås, at Norge har "overtaget" og gennemført tre fjerdedele af EU's love og regler. EU-reglerne påvirker i dag godt en tredjedel af norsk lovgivning.

Ud over EØS-aftalen har Norge indgået en række andre samarbejder med EU, såsom Schengen-aftalen, deltagelse i EU's forsvars- og sikkerhedspolitik samt deltagelse i programmer – eksempelvis EU's forskningsprogrammer. Det er sket parallelt med udviklingen af EØS-aftalen og afspejler forskellige norske regeringers ønske om et tæt *samarbejde* med EU.

En forvaltning med to kasketter på

EØS-aftalen har en række komplekse følger: Aftalen giver på sin side ikke adgang til de politiske beslutningsprocesser i EU, men åbner dog op for vidtgående administrativ deltagelse på forskellige stadier i EU's lovgivningsproces. Norske embedsmænd har mulighed for at deltage i Kommissionens ekspertgrupper, i komitologikomiteer (gennemførelseskomitéer), i EU-agenturernes bestyrelser og for at udsende nationale eksperter til Kommissionen. Mens det politiske Norge står på sidelinjen, er den norske centralforvaltning derimod i vid udstrækning involveret i beslutningsprocesser på EU-niveau.

Et af de vigtigste kendetegn ved "EØS-modellen" er derfor manglen på politisk adgang til de formelle beslutningsprocesser i EU-systemet. For norske politikere udgør dette en udfordring. Det begrænsede politiske handlerum reducerer Norge til et "lobbyland", hvor uformelle møder i EU's korridorer bliver de vigtigste arenaer for politisk påvirkning.

EØS-modellens begrænsninger er med årene blevet mere tydelige, idet EU-samarbejdet er blevet mere politisk, mere tværgående og mere omfattende. Et væsentligt træk er, at EU vedtager tværsektorielle lovgivningspakker. Norges tilknytningsform er udviklet med udgangspunkt i et mindre politiseret EU, hvor retsudviklingen blev varetaget af juridiske eksperter og foregik inden for afgrænsede politikområder. Dagens EU fungerer på en mere politisk og tværsektoriel måde, hvilket den norske tilknytningsform har vanskeligt ved at håndtere. Det bliver sværere at afgøre, hvilke dele af lovgivningspakkerne der er relevante for Norges samarbejdsaftaler med EU. Tilknytningsformen demobiliserer også den politisk-administrative ledelse på norsk side. Det bidrager til et fravær af lederskab fra den politisk-administrative ledelse i det norske embedsværk.

En central opgave for den norske forvaltning er at håndhæve EØS-retten. Den tætte integration af offentlig forvaltning på tværs af flere niveauer er blevet drevet frem af et ønske om at harmonisere national lovgivning og politikområder med fælles EU-standarder. Kommissionen mangler egne myndigheder på nationalt niveau og knytter sig derfor tæt til de allerede relativt selvstændige nationale direktorater og tilsyn. En sådan harmonisering udfordrer det traditionelle billede af administrativ suverænitet: Ifølge visse forskere fungerer norske direktorater i virkeligheden som gennemførelsesmyndigheder for EU-administrationen, idet Kommissionen henvender sig direkte til direktoraterne, når EU-lovgivning skal føres ud i livet, uden at gå "tjenestevejen" via det overordnede ministerium.

Ansatte i norske direktorater får dermed to kasketter på: en i forhold til deres eget ministerium på den ene side og en i forhold til Kommissionen og EU-agenturerne på den anden side. I en vis forstand bliver nationale direktorater og tilsyn en del af to administrationer, én national og én fælles EU-administration. Dette udfordrer igen den norske parlamentariske styringskæde

Storting–regering–ministerium–direktorat. Som nævnt ovenfor sætter dette i nogen grad den norske politisk-administrative ledelse på sidelinjen i EØS-arbejdet.

En udfordring for norsk forvaltning gennem de senere år har været centraliseringen af Kommissionen samt oprettelsen af EU-agenturer. Mens centraliseringen af Kommissionen betyder, at norske embedsmænd får mindre adgang til Kommissionens beslutningsprocesser, indebærer oprettelsen af EU-agenturer, at EU's udøvende magt er blevet spredt på aktører, som ikke indgår i EØS-aftalen. EU-agenturerne udfordrer idéen om administrativ suverænitet i en norsk sammenhæng. EU-agenturerne forholder sig nemlig ofte *direkte* til norske direktorater og tilsyn uden at gå "vejen omkring" den norske politiske ledelse. Den norske tilknytningsform til EU forudsætter, at norske fagmyndigheder *ikke* skal operere med direkte forbindelser til EU-administrationen. Det udfordrer EU-agenturerne imidlertid ved at involvere sig direkte i de norske direktoraters daglige virksomhed. Den direkte administration på tværs af forvaltningsniveauer tegner derfor et billede af en dybere form for administrativ integration, end EØS-aftalen forudsætter.

Man kan derfor konkludere, at EU-agenturerne grundlæggende set bryder med centrale forudsætninger i EØS-aftalen. Men alligevel ikke helt: De bryder måske med EØS-aftalens forudsætning om national administrativ suverænitet, men samtidig bidrager de også til aftalens hovedidé om dynamisk harmonisering af lovgivning og dens anvendelse i praksis.

Et reelt demokratisk problem

Norges tilknytning til EU er demokratisk forankret i det norske Storting, men illustrerer samtidig et paradoks. Gennem et demokratisk mandat ved en folkeafstemning i 1994 har norske vælgere fravalgt den formelle politiske indflydelse på EU's retsudvikling og dermed også på "EØS-relevant" lovudvik-

ling i Norge. Særligt demokrati var et vigtigt argument imod norsk EU-medlemskab, men Norges nuværende tilknytning til EU skaber imidlertid grundlæggende demokratiske problemer. Stortinget og norske aktører må rette sig efter de dele af EU's lovgivning, der falder ind under EØS-aftalen og de forpligtelser, der følger af andre aftaler.

Ifølge et regeringsudpeget udvalg kan Norge dermed betegnes som værende mere indenfor end udenfor EU. Det antyder en spænding i norsk EU-politik mellem statussen som "udenfor-land" og stadige tilpasninger til et politisk system, man ikke er medlem af. Skellet mellem medlemskab og ikke-medlemskab er i praksis vanskeligt at trække: Juridisk er Norge ikke medlem af EU, samtidig med at landet adopterer EU-regler på linje med et almindeligt EU-medlemsland. Forskellen fra EU-medlemskab er, at den norske tilknytningsform hindrer norsk politisk repræsentation i EU's besluttende organer. EØS-aftalen er derfor blevet beskrevet som en kontrakt, hvor Norge er underlagt EU's lovgivning uden effektive og legitime muligheder for at påvirke indholdet af denne.

Et centralt demokratisk princip er, at beslutninger skal træffes og autoriseres på samme styringsniveau. Det betyder, at borgerne skal være repræsenteret på det niveau, hvor politikken udformes. Når politiske beslutningsprocesser foregår på EU-niveau, opstår der derfor et demokratisk problem. En konsekvens er en stigende afpolitisering af norsk politik i den forstand, at norske politikere ikke udformer og vedtager centrale politiske spørgsmål for landet. I januar 2012 skrev Aftenposten på sin lederplads: "Faktum er, at det demokratiske underskud er blevet større, end mange af medlemskabsmodstanderne fra 1994 advarede imod, hvis Norge var blevet medlem af EU".

Ifølge EØS-aftalen skal al *EØS-relevant* EU-lovgivning godkendes af EØS-komitéen, før den bliver til norsk lov. Hvis EØS-komitéen ikke giver sit samtykke, kan den pågældende regel ikke

træde i kraft. Dermed er der også en mulighed for, at Norge kan sige nej til EU-lovgivning, betegnet som *reservationsretten*. Hidtil er reservationsretten dog ikke blevet benyttet. Det rejser derfor et større principielt spørgsmål: I hvilken grad bidrager reservationsretten til at beskytte landets politiske suverænitet, når den faktisk ikke anvendes? Svaret synes at være, at reservationsretten har en begrænset reel effekt og derfor ikke bidrager til at forsvare den nationale politiske suverænitet.

Norges muligheder for en langsigtet EU-politik begrænses

Der har været bred partipolitisk enighed om, at norsk EU-politik skal være "aktiv": "Regeringen vil føre en aktiv og realistisk EU-politik, hvor Norge både tager medansvar for Europas fremtid og sikrer norske interesser bedst muligt", lød det i regeringserklæringen fra Bondevik II. "Regeringen vil mere offensivt varetage norske interesser over for EU og vil føre en aktiv EU-politik på et bredt felt", hed det i regeringserklæringerne fra Stoltenberg I og II-regeringerne. På samme vis udtrykte også Solberg-regeringen, at den "vil (…) føre en mere aktiv politik for at varetage Norges interesser over for EU".

I praksis handler de forskellige EU-politikker dog primært om, hvilke *virkemidler* der kan sikre tidlig informationsindsamling og bedre koordinering af de norske positioner i forhold til EU. Med andre ord er der fokus på, hvilke instrumenter Norge kan anvende til at påvirke EU's dagsorden, og hvilke sager man skal prioritere i dette arbejde. Instrumenterne handler også om at samordne norske positioner gennem aktiv brug af en koordineringsstruktur, der er opbygget mellem ministerierne med Udenrigsministeriet som hovedansvarlig myndighed.

En "aktiv" eller "effektiv" EU-politik har derfor i virkeligheden handlet om at afbøde konsekvenserne af ikke at have adgang til EU's beslutningsarenaer – gennem administrativ koordinering,

tidlig påvirkning af Kommissionen og reduktion af efterslæbet i gennemførelsen af EU-lovgivning. Den har i mindre grad handlet om langsigtet påvirkningsarbejde med den målsætning at sætte et norsk præg på EU's dagsorden. Norge reagerer regelmæssigt på EU's politiske beslutninger, men EØS-modellen forhindrer Norge i *selv* at forme den europæiske politiske dagsorden.

Dermed fører Norge i virkeligheden en passiv EU-politik med en aktiv EU-forvaltning. Dette peger på et varigt paradoks i norsk EU-politik: På den ene side er der politiske målsætninger om at føre en aktiv EU-politik, og på den anden side er der en erkendelse af begrænsningerne for at føre en sådan politik i praksis. Det betyder, at den norske forvaltning ikke sikres et aktivt politisk lederskab. Statsministeriets og Udenrigsministeriets rolle er begrænset som følge af Norges tilknytningsform til EU. Efter 30 år med EØS-modellen har den norske politiske ledelse i vid udstrækning trukket sig fra den aktive udformning af en norsk EU-politik.

På vej mod en ny EU-debat?

I over 30 år har forskellige regeringer haft som erklæret mål at føre en aktiv EU-politik. Alligevel er denne politik først og fremmest kendetegnet ved vedvarende spændinger og iboende paradokser mellem et politisk mål om at føre en aktiv EU-politik og de aftale- og forvaltningsmæssige begrænsninger, der trækker i retning af politisk passivitet. Sat på spidsen kan man derfor sige, at EU-politikken først og fremmest fremstår som en opfordring til aktiv gennemførelse af en passiv politik.

Kan det forventes, at der vil opstå et ønske om en ændret tilknytningsform i den nærmeste fremtid? Svaret er formentlig nej. Den eksisterende tilknytningsform betragtes som *tilstrækkelig* af et flertal blandt de norske politiske partier, og der er folkeligt fler-

tal imod ændringer. Måske skal der en større krise til for at udløse en ny EU-debat, men indtil videre har hverken krigen i Ukraine, Trump-administrationen eller de sikkerhedsudfordringer, alt dette har medført, ændret Norges kurs eller skabt grundlag for en ny EU-debat.

Jarle Trondal er professor i statskundskab ved Universitetet i Agder og Universitetet i Oslo, Norge. Han er desuden Senior Fellow ved University of California, Berkeley. Tidligere har han været adjungeret professor ved Københavns Universitet (2010–2015). Hans forskningsområder omfatter bl.a. bureaukrati og beslutningsprocesser samt europæisk integration.

6. HVORFOR ER NORDEN SÅ VIGTIG FOR EU?

I årtier var Arktis præget af fredeligt samarbejde mellem både store og små arktiske magter. Ruslands invasion af Ukraine gjorde en brat ende på den arktiske exceptionalisme. Nu vil EU spille en markant større rolle i det høje nord. Men hvilken slags arktisk magt kan og bør EU være, og hvor langt kan unionen komme, når Norge, Island, Grønland og Færøerne står udenfor?

Af Marcus Popov

EU's stigende interesse for de nordiske lande er en reaktion på de seneste års udvikling i Arktis: Øget kinesisk aktivitet, russisk oprustning og amerikanske trusler er alle udtryk for en ny global tilgang til Arktis, som EU i kraft af sin voksende selvforståelse som geopolitisk aktør må reagere på. Den tilspidsede situation repræsenterer på mange måder et nybrud for EU, der tidligere har viet Arktis begrænset opmærksomhed. Sådan er det ikke længere. Det var helt tydeligt i september, da EU's højtstående repræsentant for udenrigsanliggender og sikkerhedspolitik Kaja Kallas udtalte, at "området ligger på frontlinjen i den globale magtkamp", og at sikkerheden i Arktis derfor er helt central for "den europæiske sikkerhedsarkitektur".

Med udtalelserne satte Kallas konkrete ord på en omfattende udvikling i en region, som man siden den kolde krigs afslutning ellers har forsøgt at holde lavspændt. Under den kolde krig lå Arktis langs den korteste rute mellem datidens to største rivaler og stormagter, USA og Sovjetunionen. De strategisk vigtige dele af Arktis og Nordatlanten var af den grund blandt den kolde krigs mest militariserede områder: Varslingssystemer, atomubåde, jager- og bombefly vidnede om en udtalt frygt i både Vest og Øst for en helt reel og nærværende trussel.

Efter en periode med øgede spændinger og oprustning i området i midten af 1980'erne indvarslede Mihail Gorbatjovs tale i flådebyen Murmansk den 1. oktober 1987 dog et nybrud: Arktis skulle fremover blive "en fredszone". Talen var udtryk for et omfattende kursskifte og blev fulgt op af en række forslag til afspænding og øget samarbejde i Arktis – siden kendt som Murmansk-initiativerne. Afspændingen blev en del af den styrkede dialog mellem Ronald Reagan og Gorbatjov, der siden ledte til den kolde krigs fredelige afslutning.

Det arktiske samarbejde:
En succeshistorie under pres

Gorbatjovs ideal om et konflikt- og militærfrit Arktis dominerede i årene efter. I løbet af 1990'erne blev der lagt et institutionelt fundament med det formål at styrke det multilaterale samarbejde mellem Rusland og Vesten. Særligt oprettelsen af Arktisk Råd i 1996 som et centralt forum for de nordiske lande, Rusland, Canada og USA viste sig at blive en succes. Målsætningen om at holde regionen lavspændt gennem samarbejde om fælles grænseoverskridende udfordringer som klima og miljø med inddragelse af lokalbefolkningerne førte til en udbredt opfattelse af, at Arktis var skærmet for de geopolitiske skvulp og bølgebrud, der fandt sted andre steder på kloden. Begrebet "arktisk exceptionalisme" voksede frem og blev jævnligt brugt om samarbejdet i regionen.

Selv annekteringen af Krimhalvøen i 2014, der nok sendte rystelser igennem Europa og Vesten, resulterede ikke i et institutionelt sammenbrud med relation til Arktis. Den daværende finske udenrigsminister Timo Soini betegnede i 2015 den internationale situation som "ikke særligt befordrende for samarbejde, for at sige det mildt", men tilføjede da også, at "samarbejdet i de arktiske regioner er fortsat uden større forstyrrelser". I årene efter fortsatte dermed ikke blot det tekniske, men også det politiske samarbejde mellem de nordiske lande, USA, Canada og Rusland i Arktisk Råd. Lignende fora som Barentsrådet og Den Nordlige

Dimension fortsatte ligeledes. Her mødtes ministre og højtstående embedsmænd regelmæssigt for at vedtage fælles prioriteringer og samarbejdsordninger indenfor blandt andet forskning, miljø, transport og beredskab.

Og sådan forblev det frem til 2022. De nordiske lande reagerede skarpt på den russiske fuldskalainvasion af Ukraine. Ruslands invasion var et åbenlyst brud på folkeretten og ifølge Norges daværende udenrigsminister Anniken Huitfeldt netop "et angreb på den retsbaserede orden, der understøtter samarbejde på tværs af grænser", hvilket havde "betydning for samarbejdet i Arktis". I 2022 suspenderedes derfor samarbejdet med Rusland i Arktisk Råd, der på det tidspunkt havde det roterende formandskab. I august 2023 blev projektarbejde via skriftlige procedurer genoptaget. I februar 2024 blev der enighed om gradvis genoptagelse af virtuelle arbejdsgruppemøder med alle otte arktiske stater. Det diplomatiske mødeniveau var fortsat på pause under norsk formandskab. Rusland deltog således på ny, om end udenfor det politiske samarbejde i Arktisk Råd.

De globale spændinger forplantede sig dog samtidig i de andre regionale fora: Rusland forlod Barentsrådet i 2023 efter at være blevet suspenderet og nægtet formandskabet, inden Finland i november 2024 meddelte, at landet ville udtræde efter 2025 med henvisning til, at krig og spændinger umuliggjorde det oprindelige formål om samarbejde mellem øst og vest. Det fremtidige perspektiv for Barentsrådet er uafklaret, mens EU, Island og Norge den 24. september 2025 besluttede at afslutte Den Nordlige Dimension; samarbejdet med Rusland og Belarus havde været suspenderet siden marts 2022 som reaktion på invasionen af Ukraine.

Fra lavspænding til højspænding i Arktis

Det er derfor ikke nogen overdrivelse at betegne det multilaterale samarbejde i Arktis som værende udfordret. Selvom de for-

skellige fora ikke har beskæftiget sig med militær sikkerhed – eller måske netop derfor – har de bidraget til at holde relationerne afspændte og vedligeholdt vigtige diplomatiske kanaler. På den måde har de udgjort en hjørnesten for samarbejdet og udviklingen i regionen, hvor EU's rolle historisk set har været mere begrænset. EU har siden 2008 søgt formel observatørstatus i det vigtige Arktisk Råd, men er til stor frustration blevet blokeret. Særligt Canada har modsat sig EU's ansøgning som følge af en strid om EU's forbud mod handel med sælprodukter. Derfor er EU's status som *de facto observatør* fortsat mere kompliceret end fx Kinas, der har formel observatørstatus.

Sideløbende er digerne omkring Arktis blevet brudt. Det øgede spændingsniveau har også nået det høje nord. Efterretninger har beskrevet, hvordan Rusland genåbner gamle baser og opruster, fx ved at stationere bombefly på Kolahalvøen til forsvarsopgaver og med kapacitet til operationer ind i Vesteuropa. Derudover er "jamming" af GPS-signaler blevet hyppigere i Østfinnmark, tæt på den russiske grænse. Russiske fartøjer er desuden blevet observeret i bl.a. norske farvande. Vurderingen er, at de givetvis bruges til at kortlægge kritisk infrastruktur og militære installationer på havbunden og langs kysten. Ifølge Reuters blev russiske fartøjer i foråret 2026 forhindret i at teste udstyr ved Svalbard, som vestlige embedsmænd vurderede kunne bruges mod undersøiske kabler.

I kulissen lurer Kina, der definerer sig selv som en "nærarktisk stat". Kina har en udtalt interesse i sjældne jordarter og ønsker på sigt at udnytte de nye sejlruter, som afsmeltningen af havisen åbner, og vurderes også i samarbejde med Rusland at ville udrulle infrastruktur og satellitkapaciteter med potentiel civil og militær anvendelse, herunder til overvågning af Arktis. Oven i dette har udmeldinger fra vest givet anledning til panderynker. Donald Trumps udmeldinger om Grønland eskalerede som bekendt i vinteren 2026 med gentagne krav om kontrol over Grøn-

land og en periode, hvor Trump nægtede at udelukke brugen af militær magt.

Tiltagende aktiv rolle i Arktis med fokus på sikkerhed

EU's øgede engagement i Arktis afspejler det multilaterale sammenbrud og ændrede trusselsbillede i Arktis. EU's tilgang repræsenterer en ret væsentlig ændring, både i forhold til det regionale samarbejde i Arktis og til EU's egen rolle som institution. Tidligere har det arktiske samarbejde nemlig i høj grad været præget af EU- og EØS-staternes politiske dagsordener i de respektive regionale fora. EU, der på sin side har været begrænset af ikke at have en fuldt integreret eller overstatslig udenrigspolitik, har siden 2008 formuleret sine politiske prioriteringer i Arktis gennem sine *Joint Communications* på det arktiske område, også betegnet som arktisstrategier.

Et kort blik på dem afslører den gradvise udvikling: Særligt klima, miljøbeskyttelse, bæredygtig udvikling og internationalt samarbejde stod centralt i strategierne fra 2008 til og med 2016. I 2016 blev EU's strategiske interesse i at spille en væsentlig rolle i regionen formuleret tydeligere, og i 2021 blev geopolitik fremhævet som en prioritering på lige fod med bl.a. klima og bæredygtig udvikling. Gradvist og som reaktion på det øgede spændingsniveau i Arktis har EU således forsøgt at positionere sig mere markant. I trit med dette har fokus på klima, miljø og bæredygtig udvikling fået følgeskab af sikkerhed.

Den 20. oktober 2026 vedtog Kommissionen og den højtstående repræsentant en ny fælles strategi om Arktis med sikkerhed som et centralt fokus. Strategien tager skridtet videre og definerer sikkerhedspolitikken som en hjørnesten for EU's arktisstrategi. I september 2026 udtalte Kallas sig om den øgede russiske og kinesiske aktivitet i Arktis, inden hun fortalte, at den kommende strategi for Arktis vil "have sikkerhed i selve sin kerne". Arktis er "en del af den europæiske sikkerhedsarkitektur", un-

derstregede hun, inden hun udtrykte bekymring for den russiske skyggeflåde. Hun fremhævede også, at skyggeflåden både indebærer miljø- og sikkerhedsrisici og bidrager til Ruslands krig i Ukraine. Efter topmødet offentliggjorde en række medlemsstater, heriblandt Danmark, en fælles udtalelse, hvor Arktis' "strategiske vigtighed for europæisk og global sikkerhed" blev fremhævet, inden de opfordrede EU til at styrke sin position i Arktis gennem et øget "beredskab".

EU's fokus på "blød sikkerhedspolitik"

Den nye arktisstrategi har "sikkerhed" som et centralt fokus. Hvad betyder det helt konkret? Ser man på sikkerheden i den europæiske del af Arktis, er den efter den kolde krigs afslutning i overvejende grad blevet varetaget af lande med adgang til Nordatlanten – som fx Storbritannien – eller nordisk-arktiske lande som fx Norge. Efter Finlands og Sveriges tilslutning til NATO er alle de nordiske lande blevet medlemmer af NATO, hvis aktiviteter i området gradvist er ved at afløse en årrække med et mindre udtalt engagement. Etableringen af *Joint Force Command Norfolk*, der har ansvaret for forsvaret af de nordiske lande, er blandt andet et udtryk for et fortsat stærkt ønske om at involvere netop NATO. Et andet eksempel er NATO-missionen *Arctic Sentry* i Grønland, der blev igangsat i februar 2026 som modsvar til øget russisk aktivitet og som signal til den amerikanske administration om, at den arktiske sikkerhed blev taget seriøst af de europæiske NATO-allierede.

EU har flere gange været ganske eksplicit i sit ønske om fortsat inddragelse af NATO. Derfor er det også bedst at forstå EU's øgede fokus på sikkerhedsområdet som et supplement til NATO og ikke en erstatning. Det gør det nødvendigt at skelne mellem hård og blød sikkerhed: Førstnævnte dækker groft sagt over alt, hvad der indgår i en traditionel militærkonflikt. Sidstnævnte dækker over ikke-militære trusler, der kan true en stat og dens

befolkning. Det kan være hybridangreb mod infrastruktur som fx undersøiske kabler, overlagte miljøkatastrofer, spredning af des- og misinformation samt anslag, der forstyrrer forsyningskæderne. I efteråret 2025 vedtog Europa-Parlamentet en anbefaling, hvor EU blev opfordret til at bevæge sig væk fra "den forældede forestilling om arktisk exceptionalisme" for i stedet at indtage en mere "fremtrædende rolle" i Arktis. Anbefalingen tog blandt andet udgangspunkt i en rapport udarbejdet af det estiske parlamentsmedlem Urmas Paet. Under plenarforsamlingen udtalte Paet, at EU bør beskytte "kritisk infrastruktur – særligt undervandskabler og rørledninger – og udbygge fælles standarder for cybersikkerhed og maritim overvågning".

Ganske interessant ses det således, at områder som beredskab, infrastruktur og transport, som også har spillet en rolle i bl.a. Arktisk Råd, Barentssamarbejdet og Den Nordlige Dimension, bliver en central del af EU's tilgang. Her samles de og operationaliseres gennem en sikkerhedsoptik. På den ene side er det et udtryk for EU's trusselsvurdering, og på den anden side er det en konsekvens af det omtalte institutionelle sammenbrud i Arktis-samarbejdet. Skiftet er på mange måder markant. Hvor samarbejdet i fx Arktisk Råd om miljø, infrastruktur og klima tidligere blev holdt adskilt fra spørgsmål om sikkerhed, er Europa-Kommissionens tilgang orienteret mod at behandle emnerne som netop sikkerhedspolitiske.

En strategi med eller uden medlemskab

Hvad betyder dette for EU's tilgang til de nordiske lande, hvor EU-medlemskab har figureret som et særdeles centralt punkt? Spørgsmålet er, om medlemskab er en strengt nødvendig del af strategien om at styrke sikkerheden i Arktis.

Norges, Grønlands, Færøernes og Islands manglende EU-medlemskab udgør på den ene side en reel udfordring: I det nordlige Norge på øen Andøya ligger Andøya Spaceport. Basen dan-

nede i september 2026 ramme om den første raket opsendt fra Vesteuropa, der nåede i kredsløb om jorden. Den opsendte raket kan være starten på styrket europæisk opsendelseskapacitet for mindre satellitter og opsendelsen af satellitter til overvågning af Arktis. Men Norges position uden for EU skaber visse begrænsninger. Selvom Norge deltager i EU's Secure Connectivity-program, der skal sikre robust satellitkommunikation for myndigheder, foreskriver EU-reglerne, at satellitterne skal opsendes fra EU-territorium. Kun i særlige undtagelsestilfælde kan Andøya derfor bruges. Sagen om Andøya er blot ét eksempel på, hvad der i EU opfattes som en grundlæggende begrænsning ved, at de nordiske lande fortsat står udenfor.

Det kan givetvis forventes, at den specifikke udfordring forbundet med brugen af Andøya kan løses med ny lovgivning. Ikke desto mindre eksemplificerer det de udfordringer, som følger af det manglende EU-medlemskab. Arktis-forskeren Andreas Raspotnik har kommenteret på dette og udtalt, at en af EU's største udfordringer i Arktis er en manglende kategori for tætte allierede, der ikke er EU-medlemmer. Det var i høj grad den erkendelse, der oprindeligt styrkede EU's interesse i at få de nordiske lande "ind i folden". At den målsætning synes parkeret for nogle af landene, rejser spørgsmålet om, hvordan EU vil forsøge at navigere og udvikle et samarbejde med de tætte nordiske partnere, som står uden for EU.

Marcus Popov er cand.mag. i idéhistorie og projektleder hos DEO.

Fire af Nordens otte lande og selvstyrende områder er medlemmer af EU. De øvrige fire står udenfor – men har vidt forskellige forhold til Unionen.

I en tid præget af krig i Europa, stormagtsrivalisering og økonomisk usikkerhed er spørgsmålet om forholdet til EU blevet mere aktuelt end nogensinde. Vil Norge, Island, Grønland og Færøerne søge tættere samarbejde med EU, eller vejer hensynet til selvbestemmelse tungere?

Bogen undersøger de historiske valg, politiske interesser og dilemmaer, der former Nordens forhold til EU – og ser nærmere på, hvilket samarbejde de nordiske lande ønsker i fremtiden.

DEO

ISBN 978-87-94125-22-2